

La vinya davant el canvi climàtic

Us oferim tres veus qualificades que ens ajuden a mirar el futur immediat d'un paisatge vinícola i agrari únic en territori periurbà, com és el de la DO Alella. El naturalista Martí Boada explica la necessitat de fer una bona gestió dels boscs i de recuperar la pagesia, per evitar els focs de sisena generació. Pere Sala, director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya, reflexiona sobre les vores de les ciutats i els valors d'un paisatge vinícola. Finalment, el geògraf Francesc Muñoz ens parla d'un model econòmic productiu basant-se en els principis de sostenibilitat, creativitat i innovació, alternativa al model extractiu, encara hegemònic avui al nostre territori.

Martí Boada: "El nostre entorn no és una curiositat botànica, és el nostre escenari existencial"

El doctor en ciències ambientals, geògraf i naturalista ens parla de la importància primordial que representa la gestió dels boscs i del paper de la vinya i en general de l'agricultura a l'hora de fer front al canvi climàtic. Boada fa èmfasi en la necessitat d'una acurada gestió dels boscs per mirar de minimitzar els grans incendis.

TEXT: MONTSERRAT SERRA

En aquest número especial de *Papers de vi* trobareu dos articles dedicats al naturalista Martí Boada, a qui la Universitat Catalana d'Estiu acaba de distingir amb el premi Canigó, el darrer d'una carretada de distincions durant cinc dècades, el més important dels quals, el premi Global 500 de les Nacions Unides, que va rebre de mans de Nelson Mandela el 1995.

Martí Boada protagonitza el deliciós article costumista del gastrònom Pep Quintana a la secció de gastronomia i el fa baixar al port d'Arenys de Mar, generant un mar i muntanya (pàg. 62). Però Boada és un dels grans especialistes en gestió de boscs, sostenibilitat i canvi climàtic, i davant els desafiaments als quals cal fer front l'hem volgut retrobar per aprofundir aquests temes i situar també el paper de la vinya en el context d'emergència climàtica.

Com que és un personatge tan prestigiós, amb un discurs tan necessari de fer arribar al màxim nombre de gent possible, des de la revista vam plantejar-li la possibilitat de fer una entrevista oberta, amb públic, i vam proposar al Casal d'Alella que l'acollís. Un dia de juliol

entre setmana, a les dotze del migdia, una cinquantena de persones van tenir ocasió de conèixer i escoltar el naturalista, que dalt de l'escenari més que una entrevista es va llançar al relat en forma de monòleg. El seu va ser un discurs lúcid i didàctic que ara recuperem, tot i que el seu estat de salut és delicat des que se li va declarar un Parkinson que li resta una mobilitat visible.

Martí Boada (Sant Celoni, 1950), doctor en ciències ambientals a la UAB, ha estat un home inquiet i compromès amb la divulgació i l'educació ambiental al llarg de la vida. Des de l'ICTA (Institut de

Boada va rebre el premi Global 500 de les Nacions Unides, de mans de Nelson Mandela el 1995

Ciència i Tecnologia Ambiental) ha treballat en projectes centrats en els camps del canvi ambiental global i la biodiversitat des d'una perspectiva social, centrada particularment en el sistema urbà i els boscs. Ja de ben jove va començar a

treballar en la preservació dels àmbits naturals i la gestió de territoris del Principat, com la defensa i recuperació dels aiguamolls de l'Empordà i el seu Montseny natal, d'on va ser el director de la primera Escola de Natura del país, a Can Lleonart (Montseny) el 1978. Amb els anys i un prestigi creixent, el seu treball es va estendre a tot el món, des del principi de col·laboració entre les comunitats científiques i les indígenes dels territoris estudiats: a l'Antàrtida, les selves amazòniques, el nord dels Estats Units i el Canadà, al desert del Sàhara...

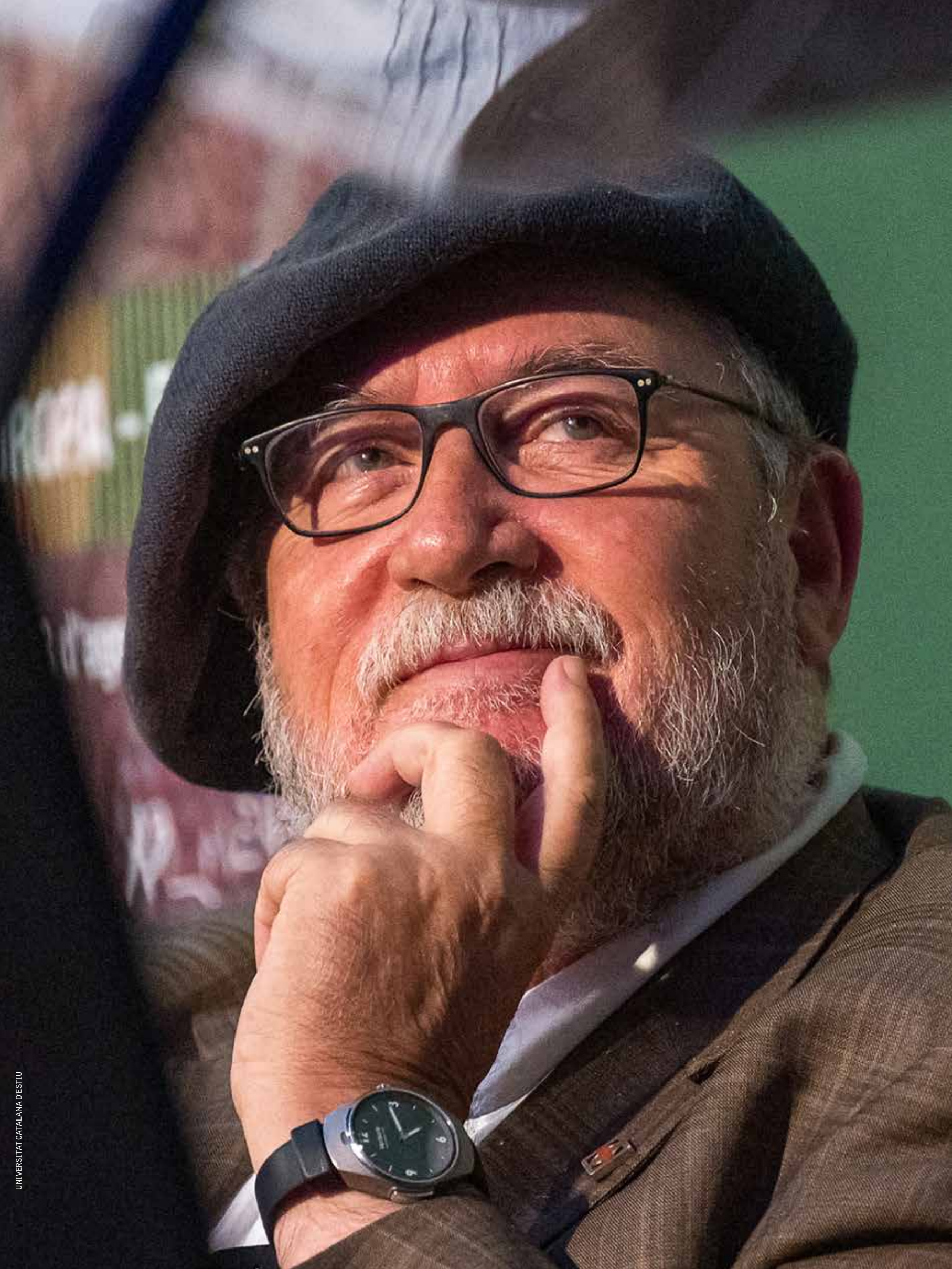
També ha estat president del Parc Natural de l'Alt Pirineu, en el moment de la seva creació. Membre del Comitè Científic de les Reserves de la Biosfera, dins el Programa MAB (Man and Biosphere), i responsable científic de la seva Xarxa Mediterrània. I Consultor de la Unesco, a París, dins la Divisió d'Ecologia i Ciències de la Terra.

El vam anar a buscar a Llinars, on viu des de fa uns quants mesos, i vam voler ensenyar-li alguns indrets de la Serralada Litoral, que agermana el Maresme amb el Vallès Oriental i dona sentit al territori DO Alella. Vam

passar per Vallderiof (pel costat d'unes vinyes que gestiona Can Matons), les hortes del riu Mogent, Vallromanes, Can Sala Gros, el Molí de Can Coquet, les vinyes de Can Guardiola i les vinyes de Can Boquet. Vam veure el dolmen de Can Boquet i l'ermita de Sant Mateu i ens vam aturar al mirador de la Cornisa, i ja dins el poble d'Alella, abans d'arribar al Casal, el vam portar a la vall de Rials.

Recuperar la pagesia i el mosaic agrari contra els incendis

Preparant l'entrevista vam trobar l'article "Pagesia versus sostenibilitat" (*Quaderns agraris*, núm. 51, desembre de 2021) escrit per Martí Boada, del paper i la importància de la pagesia en la sostenibilitat, "en un context de crisi ambiental contemporània, definida per alguns autors com una crisi civilitzadora, per la seva transversalitat i significança històrica, a escala planetària i local". Boada defineix aquesta crisi com la "causada pels models d'apropiació i els sistemes energètics i de mobilitat basats en combustibles fòssils, dels quals deriva la carbonització atmosfèrica i l'efecte d'hivernacle amb el consegüent escalament global del planeta".

Amb Martí Boada vam visitar el dolmen de Can Boquet (la Roca d'en Toni).

ÒSCAR PALLARÈS

I vam arribar fins a l'ermita de Sant Mateu.

ÒSCAR PALLARÈS

En aquest context de crisi, diu: “No es pot oblidar el rol estratègic del sector primari en el desenvolupament sostenible, pel desenvolupament de noves estratègies del funcionalisme urbà, a escala de transport, mobilitat general i consum de recursos alimentaris propers, per tal de reduir la petjada ecològica de la ciutat i no vulnerar el principi de balanç energètic. La pagesia i el model productiu i de distribució són vitals en el camí per superar la crisi ambiental, més enllà de la importància aportada a la sostenibilitat alimentària i del modelatge, construcció i funcionament del paisatge socioambiental.”

Segurament per aquest posicionament tan ferm amb relació al paper clau actual de la pagesia i el sector primari, el naturalista va començar

parlant dels seus orígens humils i declarant que era la gent senzilla la que havia fet el país: “Els que hi han deixat la vida darrere els taulells de les fàbriques i els que hi han deixat la carcanada tirant endavant les vinyes. I això és el 99,9% de la població. I ara és la pagesia l’esperança que tenim en un context de crisi tan important. Per això és important recuperar el sector primari i recuperar la continuïtat de la pagesia, de pares a fills.”

Aquest progressiu abandonament de l’agricultura a Catalunya en les últimes dècades, la preponderància de la ciutat i el trencament no només d’un vincle sinó també de la transmissió d’un coneixement i una cultura natural, ha empobrit a bastament els nostres infants i joves. D’això també es va lamentar Boada:

“Els nostres nois i noies avui es formen molt, però no coneixen res del bosc. Jo no apello a anar enrere, però qualsevol àvia, que potser signava amb el dit, tenia un coneixement del medi que ara s’ha perdut.”

“Avui encara hi ha gent que em pregunta: ‘Tu creus en el canvi climàtic?’, com si fos una qüestió de fe”

“De plantes silvestres, nascudes espontàniament, n’hi ha a Catalunya unes mil tres-cents espècies. Això és una meravella, una gran aula. Sabeu quantes espècies tenen a tot Anglaterra? Mil dues-cents espècies. Els guanyem per golejada. Ara, quines i quantes en coneixem?”

“Venint cap aquí hem fet una volta i he descobert uns paisatges de la Serralada Litoral que no coneixia. He gaudit moltíssim. He vist una verneja, amb uns verns que són una meravella. Tenir verns vol dir qualitat ambiental, perquè el vern no pot viure en un lloc on hi hagi contaminació. És un arbre que té unes arrels que capturen l’oxigen directament de l’aigua. Si l’aigua es trobés contaminada, bona nit i tapa’t. El vern viu en aigües molt netes.” I va assegurar: “El nostre entorn no és una curiositat botànica, és el nostre escenari existencial.”

Què ens espera amb el canvi climàtic

Fa més de trenta anys que Martí Boada parla del canvi climàtic. N’és un expert. Sap

que no pot utilitzar arguments catastrofistes, perquè generen desafecció, però també sap que no pot fer un discurs tou ni condescendent. La situació és greu i no permet cap pròrroga. “Avui encara hi ha gent que em pregunta: ‘Tu creus en el canvi climàtic?’, com si fos una qüestió de fe. No és una qüestió de fe, és una realitat.”

I aquí va fer una marrada per fer entendre bé a què ens encarem: “D’on ve el canvi climàtic? Hi ha un element determinant: el diòxid de carboni. Procedeix dels jaciments de petroli. Nosaltres som la generació del petroli, la nostra vida gira entorn dels derivats del petroli. I amb les extraccions de petroli i les refineries i l’elaboració de derivats del petroli, el diòxid de carboni ha anat quedant a l’atmosfera. Però el CO₂ és un gas inodor, incolor i insípid, i això és un problema, perquè si no el percebem ens fa l’efecte que no existeix.”

“Però en les darreres dècades hem passat de 280 unitats per milió de metres cúbics atmosfèrics a 430 unitats. Gairebé hem doblat el diòxid de carboni a l’atmosfera. I això ha fet un efecte hivernacle, una estructura gasosa d’uns deu o dotze quilòmetres d’altura que ha canviat la incidència del sol, cosa que produeix un escalfament que no podem parar. La capacitat humana de gestionar aquest ambient és nul·la. Per tant, hem de fer una reducció d’aquestes emissions. I ho podem fer amb els boscs joves i amb la vinya. Les vinyes sabem que tenen la capacitat de captar diòxid de carboni. De manera que, des d’aquest punt de vista, la recuperació de la vinya és molt important contra el canvi climàtic.”

ÒSCAR PALLARÈS

Fa més de trenta anys que Martí Boada parla del canvi climàtic. N’és un expert. Sap que no pot utilitzar arguments catastrofistes, perquè generen desafecció, però també sap que no pot fer un discurs tou ni condescendent.

La gestió dels boscs contra els incendis

Contextualitzat el tema, Boada va entrar en el seu àmbit d'especialització: els boscs. "Una de les primeres repercussions negatives del canvi climàtic són els focs. Els focs són una gran amenaça. No vull espantar ningú, però s'ha de saber. Perquè els boscs no són estàtics, són masses que van creixent. A Catalunya, els anys seixanta del segle XX, la superfície forestal era d'un 40%. Ara arribem al 70%. Cada família pagesa que ha marxat del món rural, cada pastor que ha abandonat la pastura, ha fet que el bosc avanci horitzontalment de seguida. De manera que, en l'àmbit vinícola, quan recuperem la vinya el que fem és trencar la continuïtat del bosc. En aquest sentit, la vinya té un paper de contrafoc molt important també."

"Cal entendre els processos i aplicar el coneixement. Els boscs són unes masses vives que funcionen soles. Capturen l'energia lumínica i la transformen en matèria, és el miracle de la fotosíntesi. I, és clar, aquests boscs nostres, d'alzines i d'alzines carrasques, de pi blanc i pi pinyoner, són boscs que tampoc no estan quietos, no són fotos fixes. Si l'1 de gener peséssim un bosc sencer i el tornéssim a pesar a 31 de desembre, sense haver-hi fet res, els arbres haurien crescut i s'haurien reproduït a través de les llavors i s'haurien introduït cinc tones més de bosc per hectàrea."

"Sabent que un bosc produeix un excedent de cinc tones, fent un pla de gestió sostenible, ben fet, en podem retirar tres. Un pla de gestió dels boscs actualment és necessari, perquè la càrrega de combustible (branca seca, cel·lulosa...) que representen és enorme i sobretot la capacitat d'ignició, d'encendre's, que tenen. I això s'ha de saber, perquè a més la temperatura ens ha pujat molt, des dels anys seixanta fins ara gairebé uns tres graus."

"A més, hem fet una cosa que no s'havia fet abans, que és construir dins aquests boscs. De manera que el foc de bosc no és el problema, sinó les persones i les cases que es poden cremar. Per tant, hi ha

d'haver gestió. El que és ideal és una gestió que funcioni sense un cost públic. La vinya i la recuperació agrícola és una via realment interessantíssima (tornem al principi). Es passa a produir un material de qualitat i desitjable. En aquest sentit, el paper de la vinya suposa reduir càrrega de combustible, reduir riscos, dinamització econòmica i produir a prop."

"El que hem de fer i urgentment és canviar el model de mobilitat i el model energètic"

I en aquest punt Boada va introduir un element també determinant vinculat al canvi climàtic i als hàbits socials: el consum de proximitat. "Un dels aspectes importants d'aquesta crisi ambiental és la necessitat de consumir coses properes. Quan mengem un kiwi de Nova Zelanda gastem amb energia unes 300 quilocalories i metabòlicament aquest kiwi només ens en deixa 50. Coneixeu algun animal de bosc que gastí el doble de quilocalories de les que ingereix? Això vol dir que el sistema no funciona. El transport comporta una quantitat d'emissions insostenible. El que hem de fer i urgentment és canviar el model de mobilitat i el model energètic. Ens hi hem de posar seriosament. No és una feina fàcil."

I tot seguit aporta un altre element amb relació al segrest d'aigua que genera el bosc: "Ho tinc molt clar. A Catalunya ens sobren arbres i boscs. Perquè en alguns llocs hem passat de tenir boscs de 1.000 i 1.500 arbres per hectàrea a més de 15.000 per hectàrea. Això fa també que la demanda hídrica sigui molt més gran. Perquè no es pot oblidar que més bosc també suposa més segrest d'aigua. I ara ho estan passant tan malament els arbres! Més arbres és menys aigua."

"Tenim un país excepcional. Amb boscs estem per sobre de totes les mitjanes europees. Som un país de

boscs sense saber-ho. Estem al 70% de superfície forestal. La mitjana europea es troba al 40% i escaig total. A Espanya estan al 40% justet. Als Estats Units al 30% i escaig. Només ens guanyen Noruega i Suècia. Però allò no són boscs, són plantacions."

Entre el públic hi ha alguns assistents que mostren preocupació amb relació que una gestió dels boscs suposi una pèrdua de biodiversitat. Com es redueix la massa forestal sense carregar-nos la biodiversitat? I també: netejar el bosc o deixar el sotabosc?, li pregunten. Havent deixat clar que és partidari de reduir-los i fer-ne una bona gestió, també explica: "Soc partidari de deixar àrees d'experimentació no tocades. Nosaltres des de l'àmbit dels Països Catalans tenim el bosc de la Massana, per sobre de Portbou, que és un exemple de com es comporta un bosc sense intervenció humana."

vací. En canvi, reivindica el Montnegre. El vi que vam oferir és l'Oriental de Bardissots, una iniciativa impulsada per Pep Pou, Pilar Rosell i Oriol Artigas, que miren de conservar algunes vinyes velles de la zona del baix Montseny i la Tordera. Pep Pou va servir l'Oriental, nascut d'una vinya de sis anys plantada a la llera del riu Tordera, a Hostalric: "Quan va passar l'huracà *Gloria* la vinya es va inundar 50 centímetres i el terror va canviar. Fa tres anys que no l'adobem perquè té una potència increïble. El vi és un muscat elaborat amb raïm sencer."

Amb les dades que va donar Martí Boada queda clar que hi ha un excés de bosc, a més d'una mala o nul·la gestió. Fa anys que la legislació no permet intervenir en un bosc per plantar-hi una vinya, per exemple. Per això quan Pep Pou va prendre la paraula per presentar el vi, també va recordar: "La gent que ens de-

Matí Boada amb el viticultor Pep Pou, membre del projecte Bardissots, que miren de conservar les poques vinyes que queden al Baix Montseny i que va oferir el vi Oriental, nascut d'una vinya a la llera del riu Tordera.

ÒSCAR PALLARÉS

Amb una copa de vi a la mà es va cloure la sessió. Però abans li vam preguntar pel Montseny, el seu lloc d'origen i d'especialització i àrea d'influència del vi que vam tastar. Però Martí Boada ara es troba desencantat del Montseny i el posa com a mal exemple des del punt de vista de la conser-

diquem a la vinya i el vi tenim problemes de drets de plantació i no podem fer rompudes de bosc per plantar vinya nova. Al Vallès Oriental hem anat entenent una zona on hi havia vinya i ara ja no n'hi ha. Trobes vinyes velles i el que fas és intentar conservar-les. Això fem." ●